

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A hereditas iacens jogi természete. Dr. Farkas Lajos n.-szebeni kir. jogakad. ny. tanártól. — A III-ik magyar jogász gyűlés közleményei. — Jogirodalom. Dr. Dobránszky Péter, jog- és bölcsészettudor kir. jogtanártól. — Különlélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A hereditas iacens jogi természete.

(Folytatása.)

II.

Az újabb jogi irodalomban leginkább azon nézet talált követőkre, hogy a hereditas iacens épen oly jogi személy, mint valamely municipium, decuria, vagy societas. A megszokott nézet jogosultságát először a nagy Savigny támadta meg (1840-ben), s miután Puchta ismét Savigny nézete ellen kelt ki, a szunyadó vita újra igen élénk életre ébredt,*) minek folytán több e tárgyat behatólag tárgyaló jeles értekezés támadt, melyeket azonnal röviden ismertetünk.

Savigny ismeretes kitünő rendszerében**) a jogi személyekről szólván, az akkor uralkodó véleménynyel ellentétben állítja, hogy a hereditas iacens a jogi személyek közé még a tiszta római jog szerint sem számítható, mert hogy az egy helyen (fr. 22. D. de fid. 46. 1) a testületekkel hasonlították össze, ennek csak is az az értelme, hogy valamint ott, úgy itt is fictio alkalmaztatik. De ezen fictio is a hered. iacensnél azon két esetben, (Ulp. XXII. §. 9. fr. 31. D. de her. inst. 28. 5) midőn arra szükség van, egészen más okokból történik és más következtetése is vannak mint a testületeknél szükséges fictionak. A fictio a hered. iacensnél a rómaiak által csakis a netalán a hagyatékhöz tartozó rabszolgák szerzésének lehetségesítése végett, hogy t. i. megmondhatni lehessen valjon a szolga általi szerzőmód a civiljogtól követett kellékekkel bir-e, alkalmaztatván: ránk nézve, kiknek rabszolgáik nincsenek, a római jog ezen nyilatkozata értelemmel nem bir. A hereditas iacenssel tehát legegyszerűbben és legtermészetesebben úgy bánhatunk el, ha a hagyatéki vagyont az örökhagyó halála időpontjától annak az örökös általi megszerzéséig úgy tekintjük, mint valamely most ugyan még ismeretlen, de egyszer szükségkép ismertté leendő ur vagyont, kire azután mindaz vonatkozik a mi közbe eső időfolyamán a hagyatékkal történik. Határozott roszalásra talált azonban e nézet mindjárt kezdetben.

Puchtánál, ki mindenekelőtt a források ily kor-

*) A hereditas iacens personificatioját állító jogi dogma fellelhető a Savignyt megelőző jogi iratokban is tüzetesen méltatva. Így Hübschnél: Disp. inang. iure hereditatis iacens exhibens (Viteb. 1682); Eberhard (Meier): De iure hered. iacens (1695); Bensen (Friese): De cura hereditatis iacens (1717). Majons: Disp. jur. tom. II. disput. 36; Finestres: Praelectiones Cervarienses ad tit. de acquir. vel amit. heredit. Pars. 1, cap. a 2 (1750).

**) System d. heut. Röm. Rechts. II. k. 102. §.

látolt magyarázata ellen tiltakozott, egyenesen erőszakoskodásnak nevezvén a Savigny által nekik tulajdonított értelmet, az örökjog egész szerkezete, mint mondja, az örökhagyó személyiségének képzelt fenmaradását követelvé. Mert az örökösödés által nem egyes vagyoni viszonyok, hanem egy egész vagyon ruháztatik át az örökösre, a „vagyon pedig nem objectív fogalom“ csak alany által létezhet, melyre az egyes vagyoni viszonyok vonatkoznak. Hogy tehát még az örökhagyó halála után is vagyonról szólhassunk, a hagyatéknak alany adandó, ezt pedig ismét épen csak azon fictio által érhetni el, hogy a hagyatéki az elhunyt alany személyiségét fenntartja. Csak ez által lesz lehetséges az egész vagyon átszállása az örökösre, mert különben az elhunytjának obligatioi, melyek személyétől elválaszthatlanok, halálával szükségkép megszűnnének. Hozzá teszi még Puchta, hogy a helyes következtetés megkívánja, miszerint nem csak vagyon, hanem az örökhagyó személyisége is a hagyatéki tárgyaúl vétessék, s mint olyan, az örökösre átmenjen és abban oly szerzőmódoknál, melyekre az örökös a maga személyében képtelen, tovább is tevékeny legyen.*)

Puchta ezen elmélete roppant hatással volt; nézete úgy szólva communis opinio lett, és még ma is igen számos hívet számlál. A képzelt személyre nézve azonban nevezetes eltérés mutatkozik. Így különösen

Iheringnél.***) A személyesítés szükségességét ő is elismervén, kérdezi, kit kell képzelnünk azon személyiség alatt, mely az örökhagyó halála után is fennmarad? Valjon az örökhagyó azon személyisége-e ez, mely vagyontól független volt és önmagának vagyont teremthet? (Ihering „actuelle Persönlichkeiten“nak nevezi). Bizonyynal nem, feleli Ihering, és azonnal hozzá teszi, hogy ez annak csak „lerakódása“ (Niederschlag), azon jogviszonyok foglalatlja, melyeket az leülepitett, — a „lényegesült személyiség“ (substantiierte Persönlichkeiten). És ezen substantialis személyiség ismét valjon

*) „Es ist denn auch nichts unrichtiger, als die gewöhnliche Vorstellung, welche die faktische Vermischung, die unter den Gütern des Erben, und den erbchaftlichen eintreten mag, als eine rechtliche aufgefasst, und die Confusion, die durch die Erbfolge in Beziehung auf die einzelne Rechte bewirkt werden kann, für eine Confusion der Erbschaft als Gesamtheit und des Vermögens des Erben hält, wodurch es gehoben würde, dass das Erbrecht in dem Augenblicke, wo es entstehen soll, seinen Gegenstand verlöre.“ (Pandekten 447. §.) Miro Rudolf azt jegyzi meg (n. f.), hogy Puchta itt már jogosan tulajdonképpen nevezhető. Pedig nézetem szerint ő az uralkodó véleménynek csak szükségképi folyományait nevezi meg, miket mások jónak látnak elhallgatni.

**) Abhandlungen aus d. r. Recht. Nro. 3.

talán az öröknyagóban elvesztett actualis személyiségét és az öröknyagban újra keletkezöt magában egyesíti-e, tehát egyelőre új cselekvő alany? Nem; mert nem az itt a feladat, hogy új actualis személyiség teremtsék, mely azután magának vagyont alkot, hanem az a meglevöt összetartsa és az öröknyagra átvigye. A lényegisült személyiség tehát a hagyaték nyugvása alatt önálló léttel bír. Mi pedig ezen itt képzelt személyiség? személy vagy dolog? A felelet erre az, hogy a substantialis személyiség fogalmát nem szabad az ismert fogalmakra visszavezetni, egészen új valami az, azaz: az öröknyagok tulajdona. A jogi személyekhez tartozik ugyan, de a többi közül korlátolt köre által tűnik ki és célja, hogy dologgá váljék. „Eine juristische Person ist etwas anderes, als was sie hat; sie ist auch, wenn sie nichts hat, und kann, ohne etwas zu haben, etwas erwerben. Dagegen ist die hereditas iacens nichts weiter, als was sie hat; sie ist garnicht, wenn sie nichts hat; sie kann etwas erwerben nur durch das, was sie hat.

Scheurl*) azonban ismét Puchtahoz csatlakozik és szemben Iheringgel állítja, hogy egyedül Puchta felfogása tartható helyesnek, jöllehet némi módosítással. Ő ugyan is azt mondja: az által, hogy valamely elhunytak vagyona a halál folytán hagyatékká lesz, e pillanattól az fogva olyba veendő, mintha az elhunyt személyiségét önmagában hordaná. Ennek következtében a hered. iac. mindenesetre „képzelt“ („fingirte“ és ő e szóra súlyt fektet) alanyval bír, és épen ezért képességgel is bír nemcsak mint vagyon magát fentartani, hanem egyfelől gyarapodni, másfelől eshetőleg kötelezettségek vállalása által apadni is. A delatio és adquisitiónál és nem pusztá jogtárgy az, hanem oly vagyon, mely az öröknyagó személyét viselvén, alany és tárgy egyuttal. Az öröknyag az öröknyagó személyiségét magába felveszi ugyan, is ezen értelemben megy át a hagyaték is vagyonába; de ez nem az öröknyagó személyiségének megszűnése, mert a hagyaték a megszerzés után is megtartja előbbi tulajdonságát. A hagyaték tehát vagyon, képzelt alanyval, habár különben épen oly vagyon mint a többi. Nem is a fictio által támad e vagyon, hanem ennek célja itt csak az, hogy az az enyészettől megóvassék; nem is valamely eszme személyesítése e fictio hanem csak az elhunyt személyisége fennmaradásának feltevése, és épen ez okból nem sorozható a hered. iac. a jogi személyek közé.**)

Schirmer, ki e tárgygyal szintén tüzetesebben foglalkozott,***) a képzelt személyt a hereditas iacensben szintén elfogadja és ennek az öröknyagó személyiségét veszi, mert ez legfőbbképen ott lép előtérbe, hol a polgári szerzősmódról van szó, midőn az öröknyagó commerciuma forog kérdésben: az örökség fennmara-

*) Scheurl. Die Erbschaft vor und nach ihrem Übergange an den Erben. Beiträge Nro. 1.

**) Ihering azon ellenvetésére, hogy e felfogás szerint (mely mint láttuk alapjában Puchtaé) az öröknyag két vagyona lenne, az ember pedig csak egygyel bírhat, azt feleli Scheurl: „Der Erbe erwirbt das Vermögen des Erblassers, so dass es eine Universitas bleibt, aber dieses Vermögen ist Bestandtheil seines eigenen Vermögens geworden, es ist mit seinem Subject nun von dem durch die eigene Persönlichkeit des Erben beherrschten Rechtsgebiete umschlossen. . . . Das vormalige Rechtsgebiet der Hereditas ist ein Stück des Rechtsgebietes des jetzt allein diese ursprünglich gesonderten Rechtsgebietes beherrschenden Persönlichkeit des Erben: „heres et hereditas unius personae vice fungitur.“ . . . Die hereditas ist gewissermassen „mediatisirt“ könnte man sagen“. (L. Scheurl . . . m. 42. 43. old.).

***) Schirmer. De tribus regulis juris in hereditate jacente observatis, earumque pud veteres usu commentatio (1852). Később megjelent öröknyagó jogáról alább lesz említés.

dása és szerzési képessége azonban az öröknyagó elhunyt személyiségétől független. Azonban mégis ő is kételkedik, hogyan maradhatnak fenn az elhunytak követelése és tartozásai, ha személye elesett? De „singula jura a defuncti persona non effectu et reapse tenentur, sed vi ac potestate in ea quasi inclusa et praeformata sunt!“ Az öröknyagó személye nem az örökséget uralgó, hanem egy „a felett lebegő“, mely az „universum jus defuncti“, melyben mint annak része az elhunytak potestása is a rabszolgák felett, tovább él.

Ezen határozatlan s összefüggetlen kísérletnél sokkal figyelemre méltóbb

Vering fejtegetése,*) ki „lelkiisméretes gondossággal“ gyűjt össze minden adatot, melylyel a hereditas iacensnél elkerülhetetlen fictiót támogathassa. Szerinte az elhunyt öröknyagó személyiségének a hagyatékban képzelt fennmaradása, függetlenül annak anyagi életétől, elmaradhatatlan követelménye volt a római öröknyagó rendszernek épen úgy mint az újabb jogének. A római jogban mellette szólt a családfő vagyongogi állása, a nép jogérzölete, felfogása, mely egész a legkésőbbi időig megtartá befolyását, a mint ő ezt a családi személyi és vagyoni viszonyok összefüggő kifejlődésének történetével igyekszik bebizonyítani. Az újabb jogban a hereditas iacens a jogi személyek közé kívánja soroltatni, habár az némely sajátságai által a közönséges jogi személyektől némileg különbözik is.**)

Végre különösen említendő még e helyen

Keller, ki nagybecsű pandektáiban e tárgyat különösen kiemeli, s az uralkodó véleménytől nem kis mértékben tér el.***) Keller a hereditas iacens „mintegy“ („gleichsam“) jogi személynek veszi, mert szerinte a legnagyobb ferdeség volna azt a valódi jogi személyekkel egy sorba helyezni. A vagyon alany nélkül, csak holt vagyon lehet, mely növekvés és fejlődésre teljesen képtelen. A vagyonnak tul kell élöie birtokosának halálát, s az öröknyag midőn örökségébe lép mintegy a vagyonnak életét folytatja, mely a nyugvás ideje alatt szunnyad. Vehetni, hogy abban az elhunyt birtokos személyisége is „mintegy“ elrejtve van, de ez csak azért, hogy a jövő öröknyag szolgáltson javára, és így magyarázandó azon római tétel, hogy a hereditas iacens a jövő öröknyagot képviseli. Leghelyesebb pedig szerinte Göschen (780. §.) eljárása, midőn ez mindkét kifejezést (t. i. hogy a h. i. az öröknyagó személyiségét folytatja és az öröknyagot képviseli) akként egyesíti, hogy „az örökség képviseli az öröknyagot az öröknyag helyett és ennek részére.“

Jegyzet. A fentebb elősorolt különösen Savigny ellenes nézetek találhatók a szokottabb római jogi német tankönyvekben, az osztrák író Unger kitünő rendszerét is ide értve (VI. k. 7. §.), melyeknek felsorolásával azonban olvasónkat ez uttal nem fárasztjuk, némelyekre úgy is alább vonatkozván. A mi honi íróinkat illeti a felvett tárgyat tudtomra közölök egy sem fejtegette tüzetesebben. Dr. Hoffmann Pál egyetemi tanár Pandektáiban (166. §.) azon nézetben van, hogy a fekvő örökség „eszmebeii személynek tekintendő, mely a megholtét képviseli. Ez . . . az örökségi dolgok tulajdonosának tekintetik. Az öröknyag fölléptével e jogi személyiség ismét elenyészik; ellenben az öröknyagónak személyisége tovább is meglevőnek tekintetik — az öröknyagban, ki amazt képviseli. Mert habár az örökség tetteg beleis olvad az öröknyag vagyonába, mégis sok tekintetből

*) Vering: Römisches Erbrecht in historischer und dogmatischer Entwicklung.

**) V. ö. különösen idéz. m. 43. és k. ol. és különösen 65. és k. ol.

***) Keller, Pand. Vorles. 456. §.

szükséges, hogy a kettő jogilag megkülönböztetve maradjon, mi azonban nem gátolja, hogy az örökhagyó, az örökség és az örökös azonos személylyé lesz.“

Mások ellenben egyszerűen felemlítik, hogy az a jogi személyekhez tartozik, mely az elhunyt örökhagyó képzelte személyiségét viseli. Így Vécsei (Rómajogtan 184. §.), Bozóky (Római jog inst. tank. 199. §.). Ily nézetben látszik lenni Wenzel G. (magy. és erd. magánjog rendsz. I. k. 134. és 135. §.), míg másoknál mint p. Suhajda m. p. anyagi m. jogi rendszerében arról említés sem tétetik, ugyszintén Dozsánál (Erdélyh. jogt.) sem. Tudomásom szerint nem említi azt régibb íróink közül sem Kelemen, sem Vajda. Unger osztr. jogi író szerint a hered. iacens jogi személyiségét az általános osztr. ptk. kétség nélkül elismeri (Syst. VI. 7. §.), s talán ezért állítja Baintner is (Az ausztr. ált. magánjog alap. 24. §.) annak jogi személyiségét.

(Folyt. köv.)

Dr. FARKAS LAJOS,
n.-szebeni kir. jogakadémiai ny. r. tanár.

A III-ik magyar jogászgűlés közleményei.

Indítvány

Dr. Schnierer Gyula miniszteri osztály-, tanácsos urtól:

a keresk. csődnek külön szabályozása tárgyában.

Tekintve, hogy hazánkban a csődöknek leginkább két neme fordul elő, ugymint egyrészt nagy- és kisbirtokosok csődjei, másrészt kereskedők és iparosok csődjei, mely két neme a csődöknek — úgy a vagyon mint a bejelentett követelések jogi tulajdonsága, továbbá a bukást előidézett okok, nem különben a csődmegszüntetésnek közönséges módjai, végre a bírói illetőség tekintetéből — egymástól lényegesen eltérő természetű és ennél fogva különböző elvek szerint megítélendő és eltérő eljárás szerint kezelendő; tekintve továbbá, hogy az alkotandó új kereskedelmi törvénykönyv hivatva van a kereskedelemről és az üzletforgalomból származó összes jogviszonyokat szabályozni, mely viszonyokhoz kétségkívül a kereskedőnek fizetés képtelenségéből származó jogi következmények is tartoznak; —

mondja ki a magyar jogászgűlés:

hogy az alkotandó új magyar kereskedelmi törvénykönyvben a kereskedői csőd is, a kereskedelmi jogviszonyokhoz mért külön határozmányok által szabályoztassék.

Indítvány

Dr. Csatskó Imre legf. ítélőszéki bíró urtól:

a büntető törvénykönyvnek tárgyát képező cselekvényeknek hármaz osztályozása tárgyában.

A büntető törvénykönyvnek tárgyát képező büntethető cselekvények felosztásának: büntettekre, vétségekre és áthágásokra, nincsen biztos s következetesen keresztül vihető alapja; az a bírósági illetőség meghatározhatása végett nem szükséges, és mellőzendő azért is, mert az az iránti kérdésnek eldöntése, vajjon a büntetendő cselekvény: büntett, vétség vagy áthágás-e, felesleges vitákra szolgáltathat okot.

A közjogrend fenntartása végett fenytendő tettek vagy olyak, melyek jogokat közvetlenül sértenek meg péld. lopás, rablás, gyilkosság sat. vagy olyak, melyek még jogsértést nem foglalnak magukban, hanem jogsérelmet vonhatnak maguk után, péld. sebes lovaglás, kocsizás oly helyen, hol sok ember szokott jelen lenni;

tűzzel vigyázatlanul bánás sat. — Ez utóbbiféle tettek a rendőrség köréhez tartoznak; azoknak eltiltása és mikénti megfenyítése a rendőri fenytő törvényhez tartozik.

A jogsérelmek a tettesnek akaratját tekintve vagy gonoszságból t. i. a jogsérellem létesítésére irányozott egyenesen akaratlan vitetnek végre, vagy ily akarat nélkül, de a tettesnek mégis betudhatók, mert kellő vigyázat, megfontolás mellett azokat mellőzni lehetett volna. A gonoszsági sérelmek, büntettek sorosb értelemben, az utóbbiak: vétségek.

E felosztás a tettek természetében találja alapját, és lényeges különbséget okoz a betudásra, a büntetésnek fajára s nagyságára nézve; minélfogva a vétségekről oly jogsérelmeknél, melyeknél előfordulhatnak, különös §§-okban intézkedni volna czélszerű.

A gonoszságnak fokát tekintve, egyes esetektől elvontan, a jogsérelmeket osztályozni nem lehet, mert kisebb sérelem nagyobb, nagyobb sérelem kisebb fokú gonoszsággal lehet kapcsolatban.

A büntetettnek nagysága, súlyossága nem szolgáltat biztos alapot a jogsérelmeknek osztályozására büntetetre és vétségre; mert a büntetettnek nagysága belsőleg a gonoszságnak fokától, külsőleg pedig az okozott sérelem nagyságától függ. De a gonoszságnak foka és az okozott sérelem nagysága nincsen mindig egyenes arányban egymással; mert kisebb fokú gonoszságból nagyobb, nagyobb fokú gonoszságból kisebb sérelem támadhat; például: emberölés, lopás.

Ez fogva oknál nem czélszerű a büntethető tetteket aként osztályozni, hogy bizonyos tettek csak büntetettnek tekintessenek, péld. rablás, vagy vétségnek, mint csalás; itt a gonoszság, ravaszság, de a kár is lehet nagyobb; de akként sem, hogy ugyanegynemű tettek bizonyos fokig vétségnek, azonfelül pedig büntetettnek minősítsenek, péld. lopás legyen majd büntett, majd vétség vagy áthágás; mert a foknak meghatározása csak önkényi leend, biztos állandó alap nélkül.

Főtekintet a büntett s annak megfelelő büntetés nagyságának megszabásánál az akarat gonoszságára legyen; s ennek meghatározására a küljogsérellem biztos alapot nem nyújt; az a tettnek körülményei és a büntettes egyénisége szerint állapítható csak meg. Gonosz szándékból elkövetett lopást, csalást áthágásnak minősíteni és péld. fogságnak kisebb fokával fenytetni, nincsen a tettnek minőségéből levonható, s abban foglalt indok; mert gyakran nem a csaló vagy tolvaj érdeme, hogy nagyobb kárt nem okozott.

Az aljasindok szintén nem nyújt biztos alapot arra, hogy a büntető törvénykönyvben bizonyos jogsérelmek, mint aljas indokból származottak büntettek, mások pedig vétségekké minősítsenek; mert ugyanegyféle büntett származhatik különféle és nem mindig aljas indokból, péld. emberölés a házasságtörésen kapott nőn; lopás nyomasztó szegénységből.

A büntethető cselekvényeknek osztályozása a szerint, hogy büntettek becstelenítő, a vétségek pedig nem becstelenítő büntetéssel fenytítsenek, nem helyeselhető; mert oda kell hatni czélszerű oktatás, nevelés által, hogy minden törvény-áthágás már magában becstelenítőnek tartassék, és a becstelenítés foka a büntetésnek tartama által fejeztessék ki; de a végre nem szükséges, hogy a büntetések közt aként téessék különbség, miszerint péld. börtön becstelenítő, fogság pedig nem az. E szerint a fogság elegendő, büntetettől tartóztató okot nem foglalna magában.

A végre, hogy a népben elterjedjen ama nézet, mely szerint egy büntetés, börtön, becstelenítő, fogság pedig nem az, különálló helyiségeknek kellene lenni a börtön.